

NAUCZYCIELE GIMNAZJÓW WĘDRUJĄ ŚLADAMI LUBELSKICH ŻYDÓW

edukacja wielokulturowa w programach Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”

W Regionie Lubelskim przez setki lat żyli obok siebie Polacy, Żydzi, Ukraińcy, a także Romowie, Tatarzy i Niemcy. Było to miejsce kulturowego spotkania Wschodu z Zachodem, rozwijały się tu różne religie. Druga wojna światowa zniszczyła wielokulturowy świat pogranicza, a w ciągu kilkudziesięciu lat po wojnie pamięć o nim uległa powolnemu zatarciu wśród mieszkańców Lubelszczyzny. W dziejach dwukulturowego, polsko-żydowskiego Lublina, szczególnie miejsce zajmuje Brama Grodzka pełniąca przez setki lat funkcję przejścia pomiędzy miastem chrześcijańskim i nieistniejącym już dzisiaj miastem żydowskim. Mająca w niej swą siedzibę samorządowa instytucja kultury Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”, w swoich artystycznych i edukacyjnych programach nawiązuje do historycznego i symbolicznego znaczenia tej Bramy, jako miejsca łączącego niegdyś różne narody, tradycje i religie. Począwszy od 1992 roku w Ośrodku organizowane są sesje, spotkania autorskie, promocje książek, projekcje filmów, wystawy, koncerty i inne imprezy, których celem jest przywrócenie pamięci o nieistniejącym świecie Żydów lubelskich i prezentacja kultury żydowskiej. Z ważniejszych warto wymienić: sesję naukową i publikację „Żydzi lubelscy” z 1996 roku, spektakl Teatru NN „Ziemskie pokarmy” zrealizowany w 1994 roku na motywach prozy żydowskiego pisarza z Litwy - Grigorija Kanowicza, a w 2001 r. przedstawienie „Był sobie raz...” na podstawie opowiadania I. B. Singera o Szlemielu z Chełma. W 1997 roku w Galerii Ośrodka prezentowana była wystawa prac Simchy Nornberga z Izraela, której trwałym śladem pozostał album „Księga ascezy i radości życia”. Warto wspomnieć także o wydaniu przez Ośrodek dwóch edycji Kalendarza Ekumenicznego (2000 i 2001), w których poruszana była m.in. problematyka dialogu między judaizmem i chrześcijaństwem. We współpracy z Carnegie Council (Nowy Jork) i Uniwersytetem Jagiellońskim (Kraków), w czerwcu 2001 r. w Ośrodku została zorganizowana międzynarodowa konferencja: „Edukacja dla Pojednania”, w której wzięło udział wielu nauczycieli i animatorów kultury z kraju i z zagranicy.

W 1998 i 1999 roku prezentowane były w Ośrodku dwie duże wystawy dotyczące miasta z okresu sprzed 1939 r., na których pokazane zostały unikatowe fotografie, plany i dokumenty związane z dwukulturową, polsko-żydowską historią Lublina. W oparciu o te wystawy powstała aktualna ekspozycja współtworząca wystrój wnętrza Bramy Grodzkiej. Jej ważnym elementem jest Makieta Dawnego Lubelskiego Zespołu Staromiejskiego w skali 1:250 obejmująca również dawną dzielnicę żydowską.

Doświadczenia zgromadzone w trakcie zbierania materiałów dokumentalnych są wykorzystywane przy realizacji przedsięwzięć artystycznych służących zbliżaniu Polaków i Żydów. Wyjątkowe znaczenie wśród nich miały Misteria Pamięci (m.in.: „Jedna Ziemia Dwie

Świątynie”, „Dzień Pięciu Modlitw” (na Majdanku), „Misterium Ulicy Szerokiej”). Działania te odkrywały symboliczne i historyczne znaczenia konkretnych przestrzeni miejskich dokonując na nowo odczytania ich przeszłości, jak również przywracając związaną z nimi pamięć.

W ramach realizowanego przez Ośrodek programu edukacji wielokulturowej, organizowane są zajęcia dydaktyczne dla uczniów gimnazjów, szkół średnich i studentów a także szkolenia dla nauczycieli i animatorów kultury. Została także stworzona edukacyjna oferta programowa dla przyjeżdżających do Lublina grup młodzieży żydowskiej. Ważnym elementem programu edukacyjnego dotyczącego polsko - żydowskiej przeszłości Lublina i całego Regionu Lubelskiego było zainicjowane przez Dr Hansa Guggenheima, a zorganizowane we współpracy z Zakładem Kultury i Historii Żydów UMCS oraz American Association for Polish-Jewish Studies w Cambridge, Massachusetts przy współudziale Fundacji Batorego, trzydniowe seminarium dla nauczycieli gimnazjów: „Dziedzictwo kulturowe Żydów na Lubelszczyźnie”.

W seminarium, które odbyło się w dniach 15-17 listopada b.r. wzięło udział ponad 20 nauczycieli z Lublina i Regionu. Tak o założeniach tego projektu pisze prof. Monika Adamczyk – Garbowska we wstępie do przygotowanych materiałów:

„program ten mam na celu umożliwienie spojrzenia na kulturę żydowską jako na kulturę inną, ale nie obcą, zwrócić uwagę na pokrewieństwa i podobieństwa z kulturą polską, ale także na różnice i wzbudzić zainteresowanie, zrozumienie i szacunek dla inności”

W programie seminarium znalazły się m.in.: spacer szlakiem Żydów Lubelskich, zwiedzanie wystawy „Portret Miejsca. Makieta Lubelskiego Zespołu Staromiejskiego na 1939 r.” w Ośrodku, warsztaty tańca żydowskiego, oraz przygotowane przez metodyków zajęcia obejmujące swym zakresem zagadnienia szeroko pojętej kultury i sztuki Żydów Regionu Lubelskiego (literatura jidysz, wycinanka żydowska, kalendarz i święta żydowskie). Ważnym elementem seminarium była jednodniowa wycieczka do Łęcznej i Włodawy. Nauczyciele zwiedzali tamtejsze synagogi mieszczące Muzea Regionalne, które posiadają w swych zbiorach liczne judaica oraz zabytki żydowskiej kultury materialnej. Otrzymali też przygotowane wcześniej scenariusze lekcji muzealnych oraz inne materiały dotyczące historii i kultury Żydów w Regionie Lubelskim. Na koniec wszyscy nauczyciele biorący udział w seminarium zostali poproszeni o praktyczne przetestowanie i merytoryczną ocenę przygotowanych pakietów edukacyjnych zawierających propozycje lekcji, materiały ilustracyjne i teksty pomocnicze. Podczas grudniowego spotkania podsumowującego połączonego z chanukowym podwieczorkiem, nauczyciele mieli okazję podzielić się swymi doświadczeniami i wymienić spostrzeżenia dotyczące włączania problematyki dziedzictwa Żydów Lubelszczyzny do programu nauczania w ramach ścieżki międzyprzedmiotowej Edukacja Regionalna.

Zorganizowane seminarium to kolejny krok w kierunku budowania przez Ośrodek programu edukacyjnego dla gimnazjów, mającego przywracać utraconą pamięć nie tylko o Żydach, ale także o innych grupach etnicznych i wyznaniowych. Projekt ten pozostaje w fazie eksperymentalnej, a przygotowane propozycje, materiały i konspekty lekcji wymagają dalszego testowania przez doświadczonych i twórczych nauczycieli, którzy – być może zainspirowani otrzymaną wiedzą będą w stanie je udoskonalać a także samodzielnie opracowywać kolejne konspekty i docierać do materiałów źródłowych.

Przekazywanie wiedzy w zakresie edukacji wielokulturowej jest szczególnie ważne dla młodego pokolenia, które niewiele wie o przeszłości swojego miasta i Regionu. Ten brak pamięci wynikający z braku wiedzy powoduje utrwalanie się stereotypów i przekłamań, co z kolei rodzi uprzedzenia i nieufność wobec inności. Zmienić to może jedynie przekazywanie wiedzy o wspólnej polsko - żydowskiej historii, gdyż historia budowana na amnezji i niedomówieniach nie tworzy dobrych fundamentów dla przyszłości. Dzięki dobrze przygotowanym i konsekwentnie realizowanym programom edukacyjnym pamięć o przeszłości ma szansę stać się źródłem refleksji i dialogu a nie źródłem nienawiści i uprzedzeń.

Marta Kubiszyn
Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”

Lublin, 27 grudnia 2001